

Z výstavy *O čem je současná botanika*: Botanika ve službách ochrany přírody

9. 10. 2012 autor: Vít Grulich

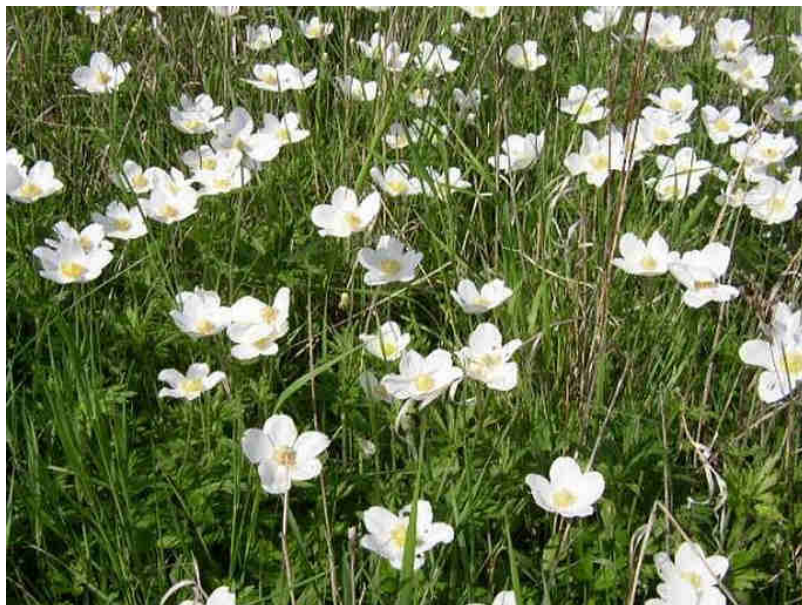
Králové a botanikové

Nedílnou součástí ochrany přírody byla od prvopočátku ochrannářských snah ochrana organismů, živočichů a rostlin. A to dokonce od prvopočátků „prehistorických“ – tak jak feudálové v oborách chránili zvěř, osvícení panovníci dbalí „udržitelného rozvoje“ deklarovali určitou ochranu lesních porostů před nespoutaným drancováním. Aniž by taková ochrana měla vědecký základ, fungovala: dobře to vidíme na dnešní hodnotě středočeského zeleného ostrova na Křivoklátsku, který se uchoval především proto, že byl dlouho „vyhrazenou honitbou“ českých králů.

Botanici stáli od začátku v předních liniích ochrannářského hnutí. [Karel Kavina](#) jako jeden z prvních požadoval národní park v Krkonoších, [Karel Domin](#) v téže době bojoval proti vojenské střelnici v Brdech (a dnes by se divil výsledku), Anežka Hrabětová-Uhrová volala po skončení těžby vápence na Turoldu u Mikulova.

Dnes, kdy i ochrana přírody ke svým aktivitám potřebuje často velmi sofistikované postupy, je nezbytné, aby pracovala multioborově. A botanici v ní musí mít – a reálně mají – velmi důležité slovo.

Umění slyšet trávu růst

Příroda není abstraktní pojem, nelze ji úspěšně chránit, pokud nemáme alespoň základní znalosti o jejím fungování, případně i o vývoji v historii. Ne vždy máme k dispozici záznamy, jaké aktivity se kde děly. V přírodě lze však číst jak v otevřené knize. A k takovému čtení se botanika převelmí hodí. Na rozdíl od živočichů rostliny nemají křídýlka, nožičky ani ploutvičky, sedí pěkně na svých místech a samotné, případně celá společenstva, v nichž se sdružují, vypráví svůj příběh. Mají tedy, řečeno odbornou mluvou, vysokou schopnost indikace. Zkušený botanik jazyk rostlin umí číst: pozná, jestli louka byla v minulosti přeoraná a přehnaně hnojená, pozná, jestli na místě dnešního stinného hájku nebyla dříve orná půda nebo jestli se v něm intenzivně nepásl. Proto právě na základě stavu rostlinných společenstev lze vyhodnocovat aktuální stav biotopů, proto lze na základě trendů zjištěných opakovaným pozorováním vytvářet hodnověrné modely budoucího vývoje. Právě na principech sledování stavu vegetace na trvalých plochách stojí jeden ze sloupů moderní ochrany přírody, která se v Evropě realizuje v programu [Natura 2000](#).

Co teď a co potom?

Některé rostliny, ba dokonce celá jejich společenstva, jsou vrtošivé jako staré báby. Nerozumí dobře míněným snahám o ochranu a zarputile se zmenšují, kličkují nebo se schovávají. Aby je ochrana přírody přelstila, musí s nimi alespoň držet krok. Musí o nich něco vědět. Musí znát vztahy mezi rostlinami a prostředím, jak se kamarádi mezi sebou, vědět, jak se na ně dívají nebo nedívají živočichové, musí mít alespoň tušení o starých křivdách, kterých se na nich někdo dopustil. Přeloženo do odborné řeči to znamená vědět, co chráníme, jaké ekologické vztahy ve společenstvu panují a jaké biologické vlastnosti mají klíčoví hráči, tedy dominantní druhy, jimž se ty ostatní podřizují. Zde musí ochrana přírody čerpat z výsledků moderních ekologických experimentů či z ekobiologických studií jednotlivých druhů. Bez takových informací bychom stěží mohli dělat v Bílých Karpatech údržbáře na posledních zbytcích květnatých orchidejových luk a už vůbec bychom nemohli se snažit o jejich návrat tam, odkud byly před nedávnem zbytečně vyhnány.

Samostatnou kapitolou v ochraně přírody je problém priorit. Co je třeba chránit přednostně, co lze případně trochu „zanedbat“, protože požár ještě není tak intenzivní. Aby taková práce, která se dílem týká ochrany samotných druhů, ale koneckonců se týká i ochrany

společenstev a biotopů, byla racionální, neplýtvalo se skromnými silami, které jsou k dispozici, je potřeba ty priority pojmenovat. V ochraně přírody k tomu slouží tzv. červené seznamy. Tyto seznamy rozškatlují stovky a tisíce příběhů různých organismů do několika málo uchopitelných šuplíčků: na tyto druhy se stačí jen chodit dívat, jestli se jim nic zlého neděje, ale pozor, v tomto šuplíčku jsou ty, kterým je potřeba aktivně pomoci, protože jinak by nám bez rozloučení zmizely. Červené seznamy jsou tedy odborné dokumenty, které vytvářejí specialisti z jednotlivých disciplín, aby ochranná praxe pomohla v orientaci mezi všemi těmi důležitými aktivitami. Stejně jako nelze zastavit změny v hospodaření v krajině, i hodnocení ohroženosti je stále se měnící, nekonečný proces. Červené seznamy umějí zastarávat stejně jako technické vynálezy; ani ony nemohou být nikdy konečné. Nemohou také vznikat u úřednického stolu, ale na jejich vzniku se podílejí především specialisti s terénní zkušeností.

Boj s časem

Hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*) je subendemitem České republiky: její území okrajově přesahuje do pohraničních oblastí v Rakousku, Německu a Polsku. Podobně jako jiné hořečky jej postihl katastrofický úbytek lokalit – z původních asi 650 jich dnes existuje přibližně 90. Na vině je více činitelů: zejména zánik obecních pastvin, na nichž se příležitostně páslo několik kusů dobytka, a expanze produkčnějších druhů v souvislosti s všeobecným nárůstem živin v půdě. Ochrana hořečku byl tak trochu boj s časem: na jedné straně rychlý ústup, na druhé straně mnoho neznámých z jeho biologie a ekologie. Ledasco se mezitím podařilo objasnit, přesto se dále nad hořečkem intenzivně bádá a experimentuje se zásahy na lokalitách.

Nečekané objevy

Přestože je středoevropský prostor územím poměrně dobře prozkoumaným, stále existuje naděje i velmi překvapivých nálezů. Ve srovnání s 1. verzí našeho národního červeného seznamu cévnatých rostlin byla téměř 1/4 taxonů z kategorie vyhynulých nebo neznámých znovu objevena. Takto byly zjištěny i druhy, kde se naděje na znovunalezení již pomalu vytrácela. Vratička mnohoklaná (*Botrychium multifidum*) byla potvrzena po 37 letech, puchýřník sudetský (*Cystopteris sudetica*) po 61 letech a míčovka kulonosná (*Pilularia globulifera*) dokonce po 68 letech.

Někdy je nutná i hrubá síla

Převážná většina středoevropského prostoru je lidskou rukou pozměněna a druhová diverzita v něm se bez její pomoci dnes neobejde. Jen ve výjimečných případech lze chránit přírodní procesy jako takové, větší rozmanitosti organismů bývá zpravidla dosaženo tam, kde člověk nějakým způsobem zasahoval. Dnes víme, že pokud zde chceme druhovou rozmanitost chránit, musíme alespoň napodobovat aktivity, které neumíme vrátit. V některých případech je nezbytná i hrubá síla: bez odborných botanických znalostí, kontrol a vyhodnocování však i dobře míněná pomoc může přinést více škody než užitku.

Pořadatelé a sponzoři akce:

■ O čem je současná botanika, Soutěže a výstavy, Události na webu

- < PROTEA SPECIOSA L. – protea
- > GLADIOLUS ALATUS L. – mečík

Související články

- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Botanika na českém internetu
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Floristický průzkum přírodní rezervace Hon Ba, Vietnam
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: FLORIUS - informační systém evidence rostlin v botanických zahradách ČR
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Geografické informační systémy a jejich využití v botanice
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Historie krajiny
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Klasifikace vegetace a diverzita vegetačních typů
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Křížení - významný evoluční mechanismus
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Květena České republiky - devítisvazková encyklopedie druhů rostlin našeho území
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Mykorhizní houby - všudypřítomní partneři kořenů rostlin
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Opylování a rozmnožování orchidejí
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Palynologie, pylové analýzy a paleoekologie - co všechno lze vyčíst z pylu
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Rostlinné invaze
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Svět rostlin a hub zaostřený svazkem elektronů
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Tajemství rostlinného genomu a jejich odhalování pomocí průtokové cytometrie
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Unie botanických zahrad České republiky
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Vodní masožravé rostliny a jejich záhady
- Z výstavy *O čem je současná botanika*: Záchova genofondu neprodukčních okrasných rostlin
- Zveme vás na výstavu *O čem je současná botanika*

FAUNA	+
FLÓRA	+
LIDÉ	+
LOKALITY	+
ZAJÍMAVOSTI	+

LITERATURA

KONTAKT

© 2023 BOTANY.cz • Postaveno s GeneratePress